

مقدمه

جنس بلوط با نام علمی *Quercus spp.* و نام عمومی Oak شناخته می‌شود. جنس بلوط جز خانواده راش (Fagaceae) می‌باشد. خانواده راش در ایران دارای ۳ جنس به نام های راش (*Fagus*) ، بلوط (*Quercus*) و شاه بلوط (*Castanea*) بوده که ۲ جنس شاه بلوط و راش در جنگل های شمال و جنس بلوط در جنگل های شمال و زاگرس پراکنش طبیعی فراوانی دارد.

تنها در استان کردستان ۳۲۰ هزار هکتار از ارتفاعات غربی و شمال غربی آن در محدوده شهرستان های بانه و مریوان به کوهستان هایی با پوشش جنگلی بلوط اختصاص دارد.

بررسی پوشش های گیاهی ۴۰ هزار سال قبل که توسط Snyder و Wasylinkowa از روی ماکرو فسیل های گیاهی موجود در رسوبات آهکی دریاچه زریوار مریوان انجام گرفت ، نشان دهنده آن است که حدود ۱۳ هزار سال قبل یعنی اوایل دوره بعد یخبندان (هولوسن) ، با افزایش رطوبت نسبی و گرم شدن هوا ، رویش های گیاهی مناطق مرتفع تر دریاچه به یک ساوان متشکل از گونه های پسته وحشی و بلوط تبدیل گردیده و دلیل توسعه جنگل های بلوط در ۷ هزار سال قبل افزایش گرده های گونه های مختلف بلوط می باشد.

پراکنش جنس بلوط در ایران

جنگلهای بلوط ناحیه رویشی زاگرس به عنوان یکی از گسترده ترین رویشگاههای گیاهی و دومین اکوسیستم جنگل طبیعی ایران بعد از جنگلهای شمال کشور به شمار می آید که چندان مورد مطالعه و بررسی قرار نگرفته اند . هر چند که این جنگلها جایگاه چندانى از لحاظ تولید چوب صنعتی ندارند اما به دلیل نقش مهمی که در تنظیم آب و خاک و تعادل اکولوژیک منطقه دارند بایستی مورد توجه و ارزیابی دقیق کیفی و اکولوژی به ویژه در مناطق کم تخریب یافته قرار گیرند، چرا که با تخریب بیشتر چنین مناطقی و تحول شرایط طبیعی، امکان بازسازی آنها به آسانی میسر نخواهد بود .

استان ایلام که در نواحی مرکزی ناحیه رویشی زاگرس قرار دارد حدود ۵۰۸ هزار هکتار از جنگلهای این ناحیه را در بر میگیرد. گونه اصلی و عمده این جنگلها در بیشتر مناطق بلوط ایرانی (*Quercus brantii* Lindl.) است .این گونه از حداقل ارتفاع ۴۵۰ متر از سطح دریا تا تا ارتفاع حدودا ۲۷۰۰ متری در زاگرس جنوبی رویش دارد. در واقع رویش توده های پیوسته بلوط از ارتفاع ۷۰۰-۶۰۰ متری آغاز می شود. در وضعیت فعلی ارتفاعات ۱۰۰ تا ۲۰۰ متر را باید بهترین رویشگاه بلوط ایرانی (رویشگاه بهینه) دانست.

مونوگرافی بلوط ایرانی در جنگل های زاگرس ایران

سید محمد معین صادقی^۱، رضا بصیری^۲

۱- دانشجوی کارشناسی، رشته جنگلداری، دانشگاه شهید چمران اهواز (Moeinsdgh@yahoo.com)

۲- استادیار گروه جنگلداری، مجتمع آموزش عالی بهبهان

و قصرشیرین و ایلام، در کردستان دژ شاهپور و در لرستان پل کلهر، بشیر و تخت دره و در ارتفاعات بختیاری تا میان کتل و کازرون امتداد می یابد .نام محلی این درخت در نقاط مختلف غرب و جنوب مانند کرمانشاهان و بختیاری و فارس، بلوط یا پلیط است و در لرستان مازو و در سردشت و کردستان مازی، برو، برودار و بلو گفته می شود.

درباره بلوط ایرانی

Quercus brantii Lindl.) بلوط ایرانی گونه غالب جنگلهای استان چهار محال و بختیاری است که در اثر تخریب های بی رویه از فرم دانه زاد به فرم شاخه زاد تبدیل شده است .از خصوصیات خارق العاده این گونه که در حقیقت ضامن بقای این جنگلها نیز بوده توانایی تکثیر غیرجنسی این درخت از طریق تولید جست است.

بهره برداری های بی رویه با هدف تأمین سوخت و دخالت در زیر آشکوب جنگل با تبدیل اراضی جنگلی به دیمزارهای کم بازده و همچنین مدیریتهای غیر اصولی و ناتمام که در این جنگلها اعمال گردیده سبب تغییر فرم و ترکیب این جنگلها از دانه زاد و آمیخته به شاخه زاد و خالص شده است.

جهانبازی و همکاران (1380) رویش قطری گونه بلوط ایرانی را در رویشگاه دانه زاد بلوط واقع در قلعه مدرسه لردگان از توابع استان چهار محال و بختیاری بررسی کردند .نتایج حاصل از این بررسی نشان داد که میانگین رویش قطری سالیانه با پوست این گونه ۵۶ میلیمتر می باشد . از نظر کیفی نیز بیش از ۹۱.۱ درصد درختان مطالعه شده پر شاخه بوده و از لحاظ کیفیت تنه ۶۰ درصد از درختان نمونه دارای کیفیت درجه سه و تنها ۲.۲ درصد دارای تنه با کیفیت درجه یک بودند.

روش تکثیر درخت بلوط

تکثیر درختان بلوط در شرایط مطلوب از طریق بذر انجام می گیرد. بذر بلوط شبیه به خرما است و در اواخر تابستان و اوایل پاییز می رسد. بذر های بلوط پس از جمع آوری در محل خشک باید نگهداری شود. بهترین وضعیت نگهداری بذر ها در دما و رطوبت بسیار کم است. بذر بلوط از قوه نامیه خوبی برخوردار است. زمان کاشت بذر ها اواخر زمستان و اوایل بهار است. در زمان مناسب بذر ها را با فاصله ۱۰ سانتی کتر از هم و به عمق ۳ سانتی متر در خاک قرار می دهند و بلافاصله آبیاری می کنند. آبیاری هفته ای ۲ بار کافی است.

پس از ۲۰ تا ۲۵ روز بذر ها جوانه می زنند. نهال های بلوط را می توان پس از ۱ سال از زمین نهالستان خارج کرد و در محل مورد نظر کاشت.

مورفولوژی، گیاهشناسی و فنولوژی جنس بلوط

میوه دهی درختان بلوط از ۲۵ - ۱۰ سالگی شروع می شود و هر ۲ تا ۵ سال یکبار تا مدت معینی ، مقدار بذردهی آن ها افزایش می یابد.نسبت زیاد طول ریشه به طول اندام هوایی به ویژه در نونهالها بلوط کمک می نماید که گیاه بتواند از رطوبت موجود در لایه های زیرین استفاده کند و یکی از دلایل خشک شدن نونهالها بلوط ایرانی خشکی تابستانه میباشد که به نونهالها فرصت ریشه دوانی و استقرار یافتن را نمیدهد.

میوه بلوط فندقه ای بزرگ است که از ۲ قسمت تشکیل می گردد یکی کاسه (Cupule) که در قسمت تحتانی میوه قرار گرفته و اندامی پیاله ای شکل است. این اندام از تراکم برگه های فلس مانند بوجود آمده و نقش آن پوشاندن قسمتی از دانه و حفاظت از آن می باشد.

بلوط ها رشد کمی دارند و می توانند تا بیش از ۲۰۰ سال عمر کنند. جنس بلوط نورپسند است و در شمال ایران ما جامعه بلوطستان را در دامنه جنوبی که نورگیر تر است مشاهده می کنیم.

Abstract

Monography oak species in the Central Zagros
Sex with a scientific name oak *Quercus spp.* Oak and common name known. Oak than beech family sex (*Fagaceae*) is. Rush family in a third gender called beech (*Fagus*), oak (*Quercus*) and chestnut (*Castanea*), which was the second sex in chestnut and beech forests in the north and sex oak forests north and Zagros in the natural frequency distribution is . In this research, botanical characteristics, climate, habitat, Soil Science, Geology, morphological, physiological, silvics, along with oak in the Central Zagros coatings and Iran were studied. The importance of oak forests in the Zagros was criticized and some suggestions for maintaining oak forests was submitted.

منابع

✓ بصیری،ر. سهرابی،ه. و مزین،م؛۱۳۸۵. تحلیل آماری الگوی پراکنش مکانی گونه های درختی در منطقه ی قامیشله مریوان،نشریه دانشکده منابع طبیعی،جلد ۵۹،شماره ۳،ص ۵۷۹ تا ۵۸۸.
✓صادقی،س،م،م. پروژه جنگلکاری شهر تهران، بهار ۱۳۸۸.
✓طالبی،م. ثاقب طالبی،خ. و گوجانی،ح. بررسی نیاز رویشگاهی و برخی خصوصیات کمی و کیفی بلوط ایرانی (*Quercus brantii* Lindl.)در جنگلهای استان چهار محال و بختیاری، (فصلنامه علمی-پژوهشی تحقیقات جنگل و صنوبر ایران،جلد ۱۴، شماره ۱.

✓ Bonner, F.T. and Vozzo, J.A., 1987. Seed biology and technology of *Quercus*. USDA For. Serv. Gen. Tech. Rep., SO-66 p.
✓ Borgardt, S.J. and B. Pigg, 1999; Anatomical and developmental study of petrified quercus(fagaceae) fruits from the middle Miocene, Yakima Canyon, USA.5 American Journal of Botany , 86: 307-32